

TOMAS TRANSTRÖMER A NOBELOVA CENA VE ŠVÉDSKÉM TISKU

Dne 6. října 2011 se jako každoročně otevřely bílé dveře, před nimiž se shromáždili zástupci švédského i světového tisku, aby se od stálého tajemníka Švédské akademie Petera Englundova dověděli, kdo je letošním držitelem Nobelovy ceny v literatuře. Jakmile zaznělo jméno Tomase Tranströmera, nebylo pochyb, že tato zpráva bude novinaři přijata velice pozitivně. „Pomocí svých ucelených a průzračných básnických obrazů nám přináší svěží přístup k realitě,“ motivoval Peter Englund rozhodnutí Švédské akademie a dodal, že Tranströmer je jedním z největších žijících básníků, nominovaným na Nobelovu cenu každoročně již od roku 1993. „Ve 12.50 jsem volal Tomase Tranströmera, abych mu sdělil tuto novinku. Byl překvapen, zrovna poslouchal hudbu. Myslím ale, že ho to potěšilo,“ sdělil Peter Englund dále novinářům.

Velká většina přítomných byla rozhodnutím Švédské akademie nadšená, a že je Tomas Tranströmer opravdu důstojným nositelem tohoto ocenění, se odrazilo bez výjimky ve všech médiích. Pochvalu si získal i fakt, že Nobelovu cenu dostal básník. Část literární obce se ale přesto ptala: Proč Švédská akademie udělila cenu za literaturu právě Tranströmerovi – a ne třeba syrskému básníku písíciemu pod pseudonymem Adonis? Jiní očekávali, že uslyší jméno velmi oblíbeného japonského spisovatele Harukiho Murakamiho.

Ještě týž den dopoledne byl na webových stránkách sázkové kanceláře Ladbrokes kurz na Tomase Tranströmera jako držitele Nobelovy ceny 14:1. Hodinu před tím, než se otevřely ony magické dveře v krásné budově, kde sídlí mimo Nobelova muzea i Švédská akademie, však klesl na 1,66. Podobná tendence se projevila také u sázkové kanceláře Unibet. Vzniklo tak podezření, že někdo ze Švédské akademie prozradil, kdo se v roce 2011 stane laureátem. Žalobkyně Anna Remseová, vyšetřující vzniklou situaci, však došla k závěru, že informace, které obdržela od Švédské akademie a od firmy Ladbrokes, nedávají žádný důvod k podezření z protizákonné činnosti. Odd Zschiedrich, šéf kanceláře Švédské akademie, prohlásil: „Členové akademie nikdy neopouštějí naše místnosti po dobu posledních dvou hodin a ostatní spolupracovníci byli zaměstnáni všemožnými úkoly, od nás žádné informace neunikly.“ Není to poprvé, co se šířily pověsti tohoto typu: v roce 2008 se stalo něco podobného den před vyhlášením laureáta, jímž se stal Francouz Jean-Marie Gustave Le Clézio. Tehdejší stálý tajemník Švédské akademie Horace Engdahl měl silné podezření, že někdo z Akademie

foto Henrik Montgomery

Tomas Tranströmer přebírá Nobelovu cenu za literaturu

pečlivě strážené tajemství vyzradil, nic se však nepodařilo odhalit.

Peter Englund na svém blogu uvedl, že Tranströmer měl kód *Stina*; právě z obav před prozrazením dostane každý kandidát kód, takže jejich pravá jména nelze zjistit ani třeba odposlechem. Stockholmskému deníku *Dagens nyheter* Englund prozradil, že šifry jsou kandidátům přidělovány tak, že po otevření náhodně vybrané knihy se první jméno v textu stane kódem pro předem určeného spisovatele.

Novinářům a fotografům, kteří několik minut po 13. hodině vyhledali Tranströmera v jeho stockholmském bytě v Stigbergsgatan 32 A, řekla jeho manželka Monika: „Zprávu jsme dostali čtyři minuty před jednou, a nemohli jsme se ani na to všechno připravit. Mysleli jsme, že to laureátovi oznámí s větším náskokem. Už jsme si říkali, že tedy ani tentokrát nic, když zazvonil telefon a Peter Englund chtěl hovořit s Tomase, kterému pogratuloval a přečetl mu vyjádření Švédské akademie. Tomas byl šťastný a řekl, že se rád setká s novináři a gratulanty.“

Tomas Tranströmer, který letos v dubnu oslavil své 80. narozeniny, byl v roce 1990 postižen mozkovou mrtvicí. Od té doby trpí afázií a manželka Monika funguje jako jeho mluvčí. Manželé mají dvě dcery. Přítomná Paula řekla novinářům: „Ráda čtu tatínkovy básně a jsem na něho hrdá. Jsem moc ráda, že jeho poezie získala tuto cenu.“ Tomas sám seděl v křesle u okna vedle knihovny a vypadal klidně a spokojeně. Dění okolo sebe sledoval s vlnitým, shovívavým úsměvem.

extrémně komunistické názory, na švédské rozhlasové stanici P1 prohlásil: „Tranströmer je Švéd a Švédci dostali příliš mnoho Nobelových cen, proto je to trapné.“ Zároveň se v programu ukázalo, že Guillou Tranströmera nečte, dokonce veřejně prohlásil, že poezii nerozumí. Kritika na sebe nedala dlouho čekat. Lars Gustafsson, známý filozof, spisovatel a redaktor, napsal: „Pan Jan Guillou, autor podřadné literatury, který je neustále zván, aby se vyjádřil k věcem, kterým nerozumí, řekl, že Tranströmera nečte, protože se mu nedá rozumět. Má-li problémy rozumět rádkům: Hraji Haydna na sklonku černého dne a cítím prosté teplo v rukou, pak se dá snadno pochopit, že neumí psát dobré romány.“

Pär Wästberg, člen Švédské akademie, který na stanici P1 s Guillouem polemizoval, vzpomíná: „Zatímco Tranströmer psal básně o útlaku v pobaltských zemích, Guillou spolupracoval s KGB.“ V deníku *Dagens nyheter* píše Lars Gustafsson: „Jeho [Tranströmerův] přínos pro utlačené pobaltské země a jejich vězňené skladatele a básníky by se neměl podceňovat.“ Ve stejném listu se ozývá i Åsa Beckmanová: „V sedmdesátých letech, kdy švédské kulturní klima bylo poplatné Sovětskému svazu, psal Tranströmer ve sbírce *Östersjöar* [Baltická moře, 1974] statečně o těch, kdo byli utlačováni a vězňeni v pobaltských zemích.“

Nikoli Tranströmer sám, ale i Švédská akademie sklídila kritiku z více míst. Poukazovalo se na to, že Nobelovu cenu za literaturu opět dostal muž, běloch a Evropan. Dostal ji celkově již osmý Švéd. Kolik procent z obyvatelstva na zeměkouli je Švédů? ptali se kritici. Tvoří Švédci skutečně tak výtečnou literaturu, aby toto bylo možno ospravedlnit? Již zmiňovaný Wästberg bránil rozhodnutí Akademie: „My volíme celoživotní dílo spisovatele bez ohledu na národní příslušnost, pohlaví či náboženství. Pokud to bude zapotřebí, můžeme cenu dát pětkrát za sebou třeba Portugalci nebo Američanovi...“

Švédský král Karel XVI. Gustav poslal své gratulace čerstvému laureátovi se slovy: „S velkou radostí jsme, já a moje rodina, přijali novinu, že Nobelova cena za literaturu byla udělena Tomasi Tranströmerovi. Je to básník doma i v zahraničí velmi oceňovaný.“ Dne 10. prosince pak převzal Tranströmer ve slavnostně vyzdobeném Koncertním sále z králových rukou diplom a medaili z 23karátového zlata. (Letošní Nobelova cena za literaturu obnáší též deset milionů švédských korun.) Sklidil nejdelší potlesk – pro švédský tisk se stal „skutečným králem ceremonie“. Profesor Kjell Espmark vzdal Tranströmerovi hold a mj. řekl: „Je jedním z mála švédských spisovatelů, kteří ovlivnili světovou literaturu.“

Jana Witthedová